

УДК 796.071.4(430)

DOI: 10.15587/2519-4984.2018.143352

ТЕНДЕНЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У НІМЕЧЧИНІ

© О. В. Гайдук

У статті з'ясовано та обґрунтовано провідні тенденції професійної підготовки педагогів фізичного виховання у системі професійних навчальних закладів Німеччини (наприкінці XVIII – початку XXI ст.). В результаті дослідження професійної підготовки вчителів фізичного виховання у Німеччині виявлено:

1) основні тенденції **становлення** (наприкінці XVIII – початок XX ст.): початкова; організаційно-оформлювальна; організаційно-завершальна;

2) основні тенденції **розвитку** (перша третина XX – кінець XX ст.): за часів панування Третього Рейху – безпосередньо військово-прикладна; за часів НДР – політично-ідеологічна і за часів ФРН – традиційно-реставраційна;

3) з'ясовано провідну тенденцію підготовки педагогів фізичного виховання Німеччини на **сучасному етапі** – уніфікація та стандартизація – (з 1990 р. по нині): поширення Болонського процесу в педагогічній освіті; перехід на систему освіти «бакалавр – магістр»; збереження традиційної системи педагогічної освіти; підготовка вчителів за типом школи та за посадою. У результаті аналізу сучасних навчальних планів німецьких ВНЗ, що здійснюють підготовку вчителів фізичного виховання, з'ясовано такі характерні риси:

1) навчальні плани включають як обов'язкові дисципліни, так і дисципліни за вибором студентів;

2) підготовка вчителів фізичного виховання охоплює чотири різні сфери: вивчення наук про освіту; набуття педагогічних та інших спеціалізованих педагогічних кваліфікацій; фахово-наукова підготовка за двома обраними предметами викладання; фахово-дидактичне навчання: засвоєння спеціалізованих теорій і методів для передавання навчального матеріалу; практика: підготовка педагогів фізичного виховання є практико-орієнтованою, лівова частка навчального навантаження становлять практичні заняття, семінари та різноманітні педагогічні практики;

3) у педагогічній освіті Німеччини існує рефендаріат, що триває від 16 до 24 місяців та є самостійним, шкільно-практично орієнтованим, заключним етапом набуття педагогічної освіти вчителів

Ключові слова: професійна підготовка, педагог фізичного виховання, тенденції, стан, характерні риси, Німеччина

1. Вступ

Україна як держава, що обрала шлях до інтеграції у світове співтовариство, приділяє значну увагу розбудові національної системи освіти, її модернізації із урахуванням сучасних світоглядних, культурних, освітніх реалій та дійсності. Вирішення питань інтернаціоналізації вищої освіти привертає увагу до визначення мети, структури, змісту курсів підготовки, кваліфікованих фахівців педагогічного профілю. Вивчення та творче осмислення історико-педагогічного та сучасного досвіду зарубіжних країн є важливим джерелом ідей, технологій, практичних рекомендацій для реалізації ефективних кроків з реформування у сфері вищої освіти України. Тому зіставлення, аналіз, визначення переваг і недоліків у підготовці фахівців з вищою освітою у різних країнах є невід'ємною складовою сучасного наукового пошуку та підставою для зваженої модернізації вищої освіти у нашій країні.

Протягом декількох століть значний інтерес викликає стан фізичного виховання в Німеччині та підготовка фахівців цієї сфери, адже традиції фізичного виховання Німеччини сягають давніх часів. Розвиток підготовки педагогічних кадрів з фізичної культури відбувався в цій країні у тісному зв'язку з соціальними, політичними та культурними змінами. Вже на початку XIX ст. фізичне виховання набуло важливого значення в Німеччині, поступово впрова-

джуючись у шкільні програми як обов'язковий навчальний предмет. Розвиваючись за важких соціальних умов, фізичне виховання та відповідні педагогічні кадри Німеччини поступово наближались до самосвідомлення своєї професійної приналежності та набували великого значення в державі.

На жаль в сучасній Україні до сьогодні існує дуже мало наукових джерел, що досліджують історію підготовки педагогічних кадрів з фізичного виховання зарубіжних країн і, зокрема, Німеччини. Відтак завданням нашого дослідження є оволодіння знаннями щодо вищезазначеної теми.

2. Огляд літератури

Існує велика кількість праць, які присвячені історії фізичного виховання в Німеччині. Утім, такі великі спортивно-історичні твори торкаються питань підготовки вчителів фізичного виховання дуже побіжно. Щодо проблеми, яку ми досліджуємо, з 1980 р. було оприлюднено лише декілька робіт із системного огляду історії підготовки педагогічних кадрів із фізичної культури і спорту, зокрема [1, 2] та ін.

Серед німецькомовних джерел, що з'явилися у XXI ст. і присвячені дослідженню історії підготовки вчителів фізичного виховання в Німеччині, необхідно зазначити роботи [3–5] та ін. Щодо сучасних не німецькомовних авторів, зокрема й українських, які в своїх творах приділяли увагу дослідженню підготовки вчи-

телів фізичного виховання в Німеччині на різних етапах його розвитку, то тут можна констатувати відсутність джерел, які би розробляли дану проблему.

3. Мета та задачі дослідження

Мета дослідження визначення та обґрунтування тенденцій професійної підготовки педагогів фізичного виховання у системі професійних навчальних закладів Німеччини (наприкінці XVIII – початку ХХІ ст.).

Для досягнення мети були поставлені наступні задачі:

1. Виявити тенденції становлення професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині наприкінці XVIII – початок ХХ ст. і визначити їх зміст.

2. З'ясувати тенденції розвитку професійної підготовки педагогів фізичного виховання в Німеччині (перша третина ХХ – кінець ХХ ст.) та визначити їх специфіку.

3. Визначити сучасні тенденції у професійній підготовці вчителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах ФРН (з 1990 р. по нині).

4. Історичний розвиток підготовки педагогів фізичного виховання у Німеччині та виокремлення його тенденцій на етапах становлення, розвитку та сучасному етапі

До кінця ХVІІІ ст. відкривається шлях до входження фізичного виховання в систему освіти молодих людей всіх суспільних станів. Під впливом ідей гуманізму – в зв'язку з поширенням Просвітництва – та діяльності передових педагогів і просвітителів, фізичне виховання займає своє місце в шкільних системах виховання та освіти. Завдяки зусиллям філантропів фізична культура отримала соціальний зміст, а фізичне виховання ввійшло в програму шкільного навчання. Отже, цей перший етап становлення (кінець ХVІІІ – початок ХІХ ст.) можемо назвати *початковим* [6, 7].

На другому – *організаційно-оформлювальному* – етапі відбувалися такі процеси: впровадження уроків фізичного виховання спочатку в окремих школах, потім – в усіх типах шкіл; відкриття в 1848 році в Берліні Центрального закладу для вчителів фізичного виховання; визнання державою з 1861 р. приватних курсів з підготовки вчителів гімнастики; запровадження уроків гімнастики для дівчат і, відповідно, перших державних навчальних курсів для вчительок гімнастики [1, 4].

На третьому – *організаційно-завершальному* – етапі в період існування Веймарської республіки в 1929 році закінчується організаційне становлення професійної підготовки педагогів фізичного виховання: його було визнано одним зі двох можливих академічних дисциплін при підготовці студентів-філологів в університетах, які контролювала держава, також було затверджено диплом на базі університетського курсу й державного іспиту [4]. Відбулась найголовніша реформа, що й до нині продовжує приносити користь в підготовці вчителів фізичного виховання в Німеччині – започаткування університетських закладів з фізкультури

рної освіти, й надання можливості обирати фізичне виховання як академічний предмет для професії вчителя. З кінця 1920-х років, його було визнано академічним предметом для студентів, які мали бажання стати дипломованими вчителями в вищих школах граматики в Пруссії. Таким чином, в Німеччині була здійснена *академізація* предмета фізичне виховання (Sport). З цього часу з'явилися «гімнастичні філологи», які мали вивчати поряд із предметом фізичне виховання такі наукові предмети як німецька мова, математика або латина» [4].

У подальшому *розвитку* (перша третина ХХ – кінець ХХ ст.) підготовки педагогів фізичного виховання у Німеччині можна виокремити тенденції та характерні риси.

Зокрема, у період панування Третього Рейху відбувався процес *безпосередньо військово-прикладної спрямованості* підготовки педагогів фізичного виховання. У 1934 р. у Пруссії розпочалася реформа освіти вчителів фізкультури, що поширилася в 1937 р. на весь німецький Рейх. З цього часу фізичне виховання та спорт могли вивчатися як основна спеціальність або як друга спеціальність в університеті на території всієї Німеччини. Після запровадження інститутів фізичного виховання при університетах, останні отримували «факультети гімнастики» («Turnfakultas») з 8-семестровим навчанням на другу спеціальність [8].

У свою чергу період після закінчення Другої світової війни, у зв'язку з розділенням Німеччини на окупаційні зони, можна виокремити такі напрямки подальшого розвитку професійної підготовки вчителів фізичного виховання:

1) в усіх окупаційних зонах, починаючи з зимового семестру 1946–1947 років заново почали відкриватися Інститути фізичної культури (ІФК) при університетах;

2) у радянській окупаційній зоні фізичне виховання, як фах, мало певний час другорядне значення, з 1949 р. зі зростанням партійно-політичної орієнтації шкіл і важливості спорту у житті суспільства всі наявні при Педагогічних інститутах інститути фізичного виховання зобов'язувалися проводити короткі навчальні курси для освіти вчителів початкових шкіл;

3) у зоні союзників створили педагогічні інститути, узявши за зразок педагогічні академії часів Веймарської республіки; згідно правил освіти, на вчителів фізичного виховання народної школи і реальних шкіл, можна було навчатися в педагогічних інститутах, на вчителів гімназії освіта проводилася при спортивних факультетах університетів [9].

У розвитку підготовки вчителів фізичного виховання за часів існування Німецької Демократичної Республіки (НДР) можна виокремити такі характерні риси:

а) існував потужний *політично-ідеологічний вплив* з боку держави на вищу школу, що впливало на зміст навчальних планів і програм з підготовки вчителів фізичного виховання;

б) у період з 1953 по 1967 роки відбувалися наступні процеси з предметом «фізичне вихован-

ня» у вищій освіті НДР: перехід в школах від «технічного» до основного фаху; з 1953–1954 навчального року тільки педагогічні інститути мали право навчати на вчителя фізкультури 1–4 класів за 2 роки; з 1955 р. розпочався випуск вчителів із п'ятирічною освітою, проте, починаючи вже з кінця 50-их років термін навчання зменшився до 4-х років, до того ж навчання було можливе, в основному, лише в комбінації з іншим навчальним предметом (історією, географією, математикою, хімією або російською мовою); Інститути фізичного виховання при університетах готували за 3 роки вчителів 5–8 класу, а в 1957 році розпочалася підготовка вчителів 9–12 класів;

в) освіта вчителів фізичного виховання в НДР у період з 1967 по 1989–1990 роки після третьої реформи вищої освіти й до об'єднання німецьких земель набула таких рис: учителі фізичного виховання навчалися за чотирирічною (з 1982 р. п'ятирічною) навчальною програмою у поєднанні з іншим навчальним предметом (як комбінації за фахом); процес навчання був рівномірно структурованим і безперервним, відбувався в одному навчальному закладі й закінчувався, зазвичай, державним іспитом зі двох предметів; окрім фахової підготовки вчителів фізичного виховання в НДР, система їх підготовки включала в себе підвищення кваліфікації, а також можливість захисту наукового ступеню за певною спеціальністю [9].

У той же час, у розвитку підготовки вчителів фізичного виховання в ФРН у період з 1949 по 1990 роки (до об'єднання німецьких земель) виокремлено такі специфічні риси:

а) розвиток підготовки вчителів фізичного виховання після Другої світової війни відбувався, як і розвиток всієї освіти в цілому, в тому ж напрямку – **традиційно-реставраційному**, що був запроваджений за часів Веймарської Республіки без академічних прав і наукового визнання;

б) після 1968 р. у ході широких університетських реформ за Інститутами фізичних вправ визнали право проводити іспити на посаду вчителя фізичного виховання, сам предмет «фізичне виховання» був визнаний науковим із правом одержання наукового ступеня та отримання доктора наук;

в) після другої половини 1970 років, двофазова структура академічної підготовки з педагогічною практикою (рефендаріатом) продовжувала домінувати в підготовці викладачів фізкультури в Західній Німеччині і так само й в об'єднаній Німеччині, починаючи з 1990 років [2, 4].

Визначено сучасну тенденцію – уніфікацію та стандартизацію – у професійній підготовці вчителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах ФРН (з 1990 р. і по нині), що має такі прояви: поширення Болонського процесу в педагогічній освіті; перехід на систему освіти «бакалавр – магістр»; збереження традиційної системи педагогічної освіти; підготовка вчителів за типом школи та за посадою; обов'язкове проходження рефендаріату або після отримання диплома «магістра» – за новою системою,

або після складання «Першого державного іспиту» – за традиційною системою підготовки вчителів; практико-орієнтовність освіти вчителів.

У результаті аналізу сучасних навчальних планів німецьких ВНЗ, що здійснюють підготовку вчителів фізичного виховання, з'ясовано такі характерні риси:

1) навчальні плани включають як обов'язкові дисципліни, так і дисципліни за вибором студентів;

2) підготовка вчителів фізичного виховання охоплює чотири різні сфери:

– вивчення наук про освіту: набуття педагогічних та інших спеціалізованих педагогічних кваліфікацій;

– фахово-наукова підготовка за двома обраними предметами викладання;

– фахово-дидактичне навчання: засвоєння спеціалізованих теорій і методів для передавання навчального матеріалу;

– практика: підготовка педагогів фізичного виховання є практико-орієнтованою, лівова частка навчального навантаження становлять практичні заняття, семінари та різноманітні педагогічні практики;

3) у педагогічній освіті Німеччини існує рефендаріат, що триває від 16 до 24 місяців (залежно від федеральної землі та її законів) та є самостійним, шкільно-практично орієнтованим, заключним етапом набуття педагогічної освіти вчителів [10, 11].

5. Результати дослідження

У результаті дослідження нами визначено та обгрунтовано тенденції професійної підготовки педагогів фізичного виховання у системі професійних навчальних закладів Німеччини (наприкінці XVIII – початку XXI ст.).

6. Висновки

В результаті дослідження професійної підготовки вчителів фізичного виховання у Німеччині виявлено:

1. Основні тенденції **становлення** (кінець XVIII – початок XX ст.): початкова; організаційно-оформлювальна; організаційно-завершальна;

2. Основні тенденції **розвитку** (перша третина XX – кінець XX ст.): за часів панування Третього Рейху – безпосередньо військово-прикладна; за часів НДР – політично-ідеологічна; за часів ФРН – традиційно-реставраційна.

3. З'ясовано провідну тенденцію підготовки педагогів фізичного виховання Німеччини на **сучасному етапі** – уніфікація та стандартизація – (з 1990 р. і по нині): перехід на ступеневу систему освіти; індивідуалізація навчання; отримання додаткової спеціальності – другого фаху викладання; профілізація та спеціалізація фахових знань; потужний зв'язок між теоретичним і практичним навчанням, зміст яких складає її уніфікація та стандартизація згідно зі сучасними тенденціями у вищій освіті з одночасним збереженням кращих німецьких традицій професійної підготовки педагогів фізичного виховання.

Література

1. Langenfeld H. Die Entstehung der deutschen Turnlehrerschaft / Körperlichkeit und Schulturnen im Kaiserreich. Puttys Sport-Paperback: Reihe Theorie; 2 Aufl. Wuppertal: Putty, 1985. P. 164–201.
2. Lutter K. Zur Entwicklung der Turnlehrerausbildung in Deutschland: eine strukturgeschichtlich-sozialwissenschaftliche Untersuchung von den Anfängen bis zum 1. Weltkrieg. Diss. Lutter K. Bayreuth, Univ., 1996. 395 p.
3. Krüger M. Sportlehrer(aus)bildung in Münster. sportunterricht, Schorndorf, 62 (2013), Heft 2. URL: https://www.hofmann-verlag.de/project/zs_archiv/archiv/sportunterricht/2013/Sportunterricht-Ausgabe-Februar-2013.pdf (Last accessed: 30.07.2017).
4. Naul R., Hardman K. Sport and Physical Education in Germany. London. New York: Routledge, 2002. 256 p.
5. Baur J. Zur beruflichen Sozialisation von Sportlehrern. Theoretischer Bezugsrahmen und empirische Befunde. Schorndorf, 1981. 278 p.
6. Großbröhmer R. Die Geschichte der preußischen Turnlehrer. Vom Vorturner zum staatlichgeprüften Turnlehrer. Aachen. Meyer & Meyer, 1994. 288 p.
7. Krombholz G. Die Entwicklung des Schulsports und der Sportlehrerausbildung in Bayern von den Anfängen bis zum Ende des Zweiten Weltkrieges. München, Techn. Univ., Diss., 1981. 699 Bl.
8. Bernett H. Sportunterricht an der nationalsozialistischen Schule: der Schulsport an den höheren Schulen Preußens 1933–1940. Sankt Augustin, 1985. 143 p.
9. Beuschel W. Neulehrerausbildung für die Körpererziehung in der sowjetischen Besatzungszone und in der DDR. Sport als Beruf. Sankt Augustin: Academia Verlag, 1992. 139 p.
10. Бобраков С. В. Практико-орієнтована спрямованість професійної підготовки вчителів у вищих навчальних закладах Німеччини: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Луганськ, 2014. 20 с.
11. Дяченко Л. М. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх учителів загальноосвітніх шкіл в університетах Федеративної Республіки Німеччина: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2016. 300 с.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук, професор Ягунов В. В.
Дата надходження рукопису 24.07.2018*

Гайдук Ольга Володимирівна, старший викладач, кафедра фізичного виховання, Київський національний економічний університет імені В.Гетьмана, пр. Перемоги, 54/1, м. Київ, Україна, 03680
E-mail: olyagayduk@ukr.net

УДК 355.23:355.357]:[37.091.33:167.23
DOI: 10.15587/2519-4984.2018.143351

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА АВТОРСЬКОЇ МЕТОДИКИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОФІЦЕРІВ БАГАТОНАЦІОНАЛЬНИХ ШТАБІВ

© Н. П. Шалигіна

Статтю присвячено експериментальній перевірці авторської методики розвитку комунікативної компетентності офіцерів багатонаціональних штабів у процесі військово-професійної підготовки до участі у міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки. Висвітлено програму експериментального дослідження, особливості проведення педагогічного експерименту, результати експериментальної перевірки авторської методики.

Експериментальне дослідження проведено відповідно до програми експериментальної роботи, що охоплює аналітико-констатувальний, аналітико-пошуковий, дослідно-експериментальний і завершувально-узагальнюючий етапи, та містить перелік запланованих для виконання заходів.

Специфіка військово-професійної підготовки офіцерів багатонаціональних штабів до участі у міжнародних операціях з підтримання миру та безпеки зумовила проведення послідовного педагогічного експерименту, який був спрямований на встановлення достовірних відмінностей у рівнях розвиненості комунікативної компетентності за обґрунтованими критеріями і показниками в одній експериментальній групі до та після формувального етапу педагогічного експерименту. При формуванні вибірки застосовувалася суцільний вибірковий метод, сутність якого полягає у суцільному обстеженні відносно невеликої генеральної сукупності.

За результатами формувального етапу експерименту виявлено позитивний вплив авторської методики на динаміку розвиненості комунікативної компетентності слухачів в експериментальній групі. Після апробації авторської методики кількість слухачів з високим рівнем розвиненості комунікативної компетентності зросла на 37,3 %, достатнім – на 16 %. Водночас, зменшилась кількість слухачів із задовільним рівнем – на 41,3 %. Всі слухачі з низьким рівнем на констатувальному етапі експерименту перей-